

Ver. nummer

1989 12 fig 3

''Kroniĳck''

350

36

MEDEDELINGEN
Oudheidkundige Kring
Voorst

Oudheidkundige kring Doorst

Twaalfde jaargang nr. 3

BESTUUR:

Voorzitter : G. Panhuis, v.d. Duyn van Maesdamstraat 71 te Twello, telefoonnummer 05712 - 71880

Secretaris : L. Sevenster, Schadewijkpad 11 te Twello, telefoonnummer 05712 - 72037

Penningmeester: A.J. Bessels, Enkweg 9a te Posterenk

Leden : H.J. ten Hove, Tuinstraat 24 te Voorst
H. Hermsen, Rozenhoflaan 10 te Zutphen
R. Kloosterboer, Rijksstraatweg 5 te Wilp
J. Lubberts, Kon. Wilhelminastraat 10 te Terwolde

Redactie-adres: J. Lubberts, Kon. Wilhelminastraat 10 te Terwolde
telefoonnummer 05717 - 1760

INHOUD

Bladzijde	2	<i>Alweer een initiatief beloond</i>	<i>L. Sevenster</i>
Bladzijde	3	<i>Boekbespreking</i>	<i>J. Lubberts</i>
Bladzijde	3	<i>Ons Foto-archief</i>	<i>L. Sevenster</i>
Bladzijde	4	<i>Het Kerkhof van Duistervoorde</i>	<i>H. v. Vught</i>
Bladzijde	6	<i>Leerzame excursie naar de Lathmer</i>	<i>A.J. Fransen</i>
Bladzijde	9	<i>Lang geleden</i>	<i>C. Hartgers</i>
Bladzijde	11	<i>Een 18e eeuwse kerkelijk register deel 2</i>	<i>J.A. de Ruiter</i>
Bladzijde	12	<i>Uit de geschiedenis van de dorpskerk te Twello deel 14</i>	<i>D. Lekkerkerker</i>
Bladzijde	19	<i>Gasthuizen en hun invloed in stad en streek</i>	<i>A. J. Fransen</i>

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder toestemming van de redactiecommissie.

ALWEER EEN INITIATIEF BELOOND

De enige collectie oude "Voorster" foto's, die voor een ieder toegankelijk is, bevindt zich in de kluis van het gemeentehuis van de gemeente Voorst in Twello.
Het enige grote nadeel is echter, dat de foto's niet buiten het gemeentehuis gebruikt mogen worden, dit ter bescherming van de verzameling.
Het bestuur van onze Oudheidkundige Kring wil graag oude foto's onder de aandacht brengen van de bevolking.

In 1989 werd een begroting opgesteld voor de aanschaf, het bewaren en het tentoonstellen van oude foto's.
Dit tentoonstellen zal op diverse plaatsen in de gemeente Voorst gebeuren via wissellijsten met elk 3 foto's van het formaat 13 x 18 cm.
Niet alleen zullen oude ansichtkaarten worden overgefotografeerd, maar ook de oude foto's die nu nog bij onze leden en niet-leden "in de kast liggen".
Daarbij denken we aan school- en sportfoto's, afbeeldingen van verdwenen plekjes, personen, beroepen en oude gebouwen.
Dit gehele plan werd met een begroting voorgelegd aan het Anjerfonds van de provincie Gelderland met het verzoek een deel van de opgestelde begroting te willen financieren.

Deze zomer kregen wij het verheugende bericht van het Anjer fonds, dat zij de 40 grote wissellijsten met de bijbehorende passepartouts wilden subsidiëren.
Dat betekent, dat we dit jaar nog willen starten met het "Oude Foto-project".

In elk dorp zullen 1 of 2 contactpersonen worden gezocht, die de wissellijsten van foto's zullen voorzien, die een goede plek voor het ophangen van de lijsten in hun dorp zullen zoeken en die op zoek zullen gaan naar nog meer oude foto's "bij de mensen zelf".
Alle goede oude foto's zullen door de secretaris worden overgefotografeerd, zodat de originelen weer naar de eigenaren terug kunnen.

Onze doelstelling zal zijn de oude foto's uit Wilp of Terwolde in het eigen dorp tentoon te stellen, want wat heeft een Voorstenaar aan een schoolfoto uit 1948 uit Twello?
De bakker uit Wilp was niet bekend in Nijbroek, hetzelfde geldt voor de dokter of de postbode.

De eerste 100 foto's zijn deze zomer klaargemaakt, de wissellijsten zijn aangeschaft en dus kan het initiatief "een eigen collectie foto's van onze vereniging" beloond worden dankzij de medewerking van het Anjerfonds Gelderland. Op korte termijn zal het eerste dorp "zijn foto's" kunnen zien, al snel gevolgd door de andere dorpen.
Naast alle andere activiteiten van onze Oudheidkundige Kring geeft de start van ons Oude Foto-Project aan, dat we een zeer productief jaar 1989 kunnen afsluiten met een positief resultaat.

De secretaris,
L. Sevenster.

BOEKBESPREKING

Hoewel deze titel misschien niet helemaal de lading dekt, wil de redactiecommissie trachten, onder deze titel, u op de hoogte te houden van nieuwe uitgaven.

Het hoofddoel is uitgaven betreffende de gemeente Voorst, ongeacht welke vereniging, stichting of wie dan ook iets publiceert betreffende de gemeente Voorst.

Wij doen dan ook een beroep op u wanneer u iets weet over een uitgave in de gemeente Voorst.

Ook wanneer het de gemeente raakt in groter verband, bijvoorbeeld uitgaven betreffende Gelderland of Overijssel.

Het eerste betreft een uitgave van de R.K. sportvereniging Vlug en Lenig uit de Vecht/Terwolde.

Het betreft een uitgave over het 40-jarig bestaan van deze vereniging .

De kosten bedragen f 3,-- per stuk. Te bestellen bij de secretaris, telefoonnummer 05763 - 564155.

Tevens is er een uitgave over de 25-jarige geschiedenis van de Ludger M.A.V.O. te Twello.

Te bestellen bij de M.A.V.O. a raison van f 3,--.

Voor beide uitgaven geldt zolang de voorraad strekt.

Verder is verschenen ee boek geschreven door S.W. Verstegen getiteld:

Gegoede in gezetenen, jonkers en geërfden op de Veluwe (1650 - 1830).

Een zeer interessant boek voor degene die geïnteresseerd is in onze lokale en regionale historie.

Nadere informatie bij de archivaris van de gemeente Voorst.

Dan ligt er nog ter inzage op het archief van de gemeente Voorst:

Invicta, The Carleton and York Regiment in the second world war, door Robert Tooley.

Dit in het engels geschreven boek behandelt de krijgsverrichtingen van het carleton en york regiment van 1939 tot en met 1945.

Zij waren die bij Wilp de IJssel overstaken.

ONS FOTO-ARCHIEF

In de eerste Kronijck van dit jaar stond een foto met de koninklijke familie op vliegveld Teuge.

De vraag was, wie is de mevrouw met het dienblad.

Dit was Annie Mulder, die de eer genoot om de koninklijke familie koffie aan te bieden.

De foto is in de tweede Kronijck van dit jaar betrof militairen. Op de eerste foto stond de toenmalige burgemeester der gemeente Voorst met enkele Canadese officieren.

De militairen die aangetreden stonden op het schapenweitje was ter gelegenheid van Koninginnedag op 31 augustus 1945. Deze militaire parade was mede naar aanleiding van de toen gehouden bevrijdingsoptocht te Twello.

Stoomvals met wegwerkers

De nieuwe vraag is de volgende:
- Wie zijn de personen op deze foto?

HET KERKHOF VAN DUISTERVOORDE

Tijdens het pastoraat van de in Emmerik geboren priester Johannes Franciscus Busch (werkzaam in Duistervoorde van 1822 tot 1834), waren er van overheidswege nog steeds beperkingen met betrekking tot de R.K. Godsdienst.

Er was onder meer geen vrijheid van onderwijs ook al wilde men dat zelf bekostigen.

Ze konden ook de overledenen van Duistervoorde niet volgens kerkelijk voorschrift worden begraven.

De ceremonie van de begrafenisdienst mocht uitsluitend in het oude kerkje van Duistervoorde plaatsvinden.

Daarna werd het stoffelijk overschot, evenals alle andere overledenen, naar de Spekhoek in Terwolde gebracht en daar zonder enig verder vertoon begraven.

Gezien de grote afstand was er dus dringend beboette aan een eigen kerkhof.

Het was Johannes Fredericus Hoogveld, pastoor van 1834 tot 1861, die de euvele moed had om te beginnen met de aanleg van een kerkhof te Duistervoorde.

De werkzaamheden namen een aanvang op een stuk grond gelegen achter de kerk en dat al in kerkelijk bezit was. Eerst werden de bomen gekapt vervolgens ophogen en egaliseren van het terrein en het afschermen door middel van een rieten schutting.

Aan een houtsnijder in Kevelaar in Duitsland werd opdracht gegeven een crucifix te maken.

In juni 1836 kwam het houten kruis naar Duistervoorde en werd het kerkhof ingewijd.

Op het kerkhof kwam later nog een schuur bestemd als lijkenhuis, tevens stalling voor paard en koeien van de pastoor en een katechismuskamer. In 1913 werd deze bouw afgebroken.

Nog tijdens het leven van pastoor Hoogveld werd het kerkhof vergroot met land aangekocht van M.J.C. Geldenberg (1854). In de verkoopacte stond de volgende bepaling met betrekking tot de toegangsweg naar het kerkhof:

"De lijkweg naar het kerkhof der Roomsche Catholieke gemeente zal zijn en blijven door de Molenstraat en vervolgens door het zo even genoemde hek en mag niet door de Huisallee (huidige kerklaan) van Duistervoorde lopen".

Het bedoelde hek was aan de Molenstraat ter hoogte van de tegenwoordige toegangsweg naar de pastorie. Op het kerkhof kwam later een zogenaamd Calvarieberg. Dit monument bestond uit een kruisbeeld en de beelden van Maria en de apostel Johannes.

Het was een geschenk van de parochianen aan pastoor Wilhelmus Johannes Theodorus Hooyman bij gelegenheid van zijn 40-jarig priesterfeest (15 augustus 1912).

Een deel van het kerkhof was bestemd voor gemetselde familiegraven, daarna volgden de kindergraven en de graven voor de overige overleden parochianen.

Rond de crisisjaren moest het kerkhofreglement worden aangepast. Men kon de dure te metselen familiegraven niet meer betalen.

Gewone graven werden toegestaan met als herkenning een passend kruis of zerk.

Een nieuw lijkenhuisje werd in 1913 gebouwd, thans nog aanwezig als bergplaats.

In de oorlogsjaren werd besloten tot uitbreiding van het kerkhof (tot aan de Kerklaan) en de realisatie kwam in 1946 tot stand.

Enkele jaren later maakte de kunstenaar Jonkers uit Gorssel het prachtige toegangshek.

Gelijktijdig kwamen ook de nieuwe priestergraven gereed.

"100 JAAR ST. MARTINUSKERK TE DUISTERVOORDE"

100 jaar historie rond de St. Martinuskerk van Duistervoorde, een boekwerk van 160 pagina's verschenen bij het eeuwfeest.

Het bevat onder meer bijna 200 foto's, ook uit de omgeving van Duistervoorde.

Samenstelling en eindredactie Henny van Vught.

Het boek is te koop bij de volgende adressen:

- Boekhandel Oonk.
- Firma Flierman.
- Plaatselijke V.V.V.

AANVULLING "KRONIJCK 12e JAARGANG NUMMER 2

De zij-panelen van de nieuwe preekstoel van de St. Martinuskerk te Duistervoorde stellen voor de heilige Libuinus (oorspronkelijke naam Liefwin) en St. Marchelmus (ook wel Marcellinus).

De kerk in Wilp werd onder andere door Libuinus gesticht. Marchelnus was een metgezel van Libuinus.

H.J. Beekman, Voorst

LEERZAME EXCURSIE NAAR "DE LATHMER"

Dia presentatie historie Kasteel De Lathmer te Wilp

Op zaterdagmiddag 23 september 1989 hield de Oudheidkundige Kring Voorst haar najaarstocht naar het historische landhuis De Lathmer te Wilp.

De deelnemers werden welkom geheten in de grote kantine van het gelijknamige instituut De Lathmer, dat sinds 1949 op het landgoed rondom het historische landhuis is gevestigd.

De heer N.J. v/d Elzen, algemeen directeur van De Lathmer, wees in zijn welkomstwoord onder andere op de banden met het verleden van het hedendaagse instituut De Lathmer, dat sinds 1987 in beheer is bij de Stichting Voorzieningen voor Geestelijk Gehandicapten De Lathmer, voorheen de Daniël de Brouwerstichting. De goedgevulde zaal luisterde en keek vervolgens naar een dia presentatie over de geschiedenis van het Kasteel De Lathmer, de voorloper van het huidige landhuis De Lathmer, verzorgd door de L. Sevenster te Twello.

Omtrent de oorspronkelijke betekenis van de toch wel wat vreemde, niet erg Nederlands klinkende naam "De Lathmer", tast men nog in het duister.

"Het goed De Lathmer" wordt al vermeld in 1414, doch is waarschijnlijk van veel oudere datum, in het jaar 1273 wordt Albertus de Lathmer reeds genoemd als getuige van het kapittel van St. Walburg te Zutphen.

Uit afbeeldingen, getekend in de 18e eeuw, weten wij dat De Lathmer een echt kasteel moet zijn geweest, met torens en trapgevels, geheel omgeven door water. het is niet verwonderlijk dat een gebouw dat zo'n lange historie heeft, in de loop der jaren diverse keren totaal van gedaante is veranderd of geheel opnieuw werd opgebouwd.

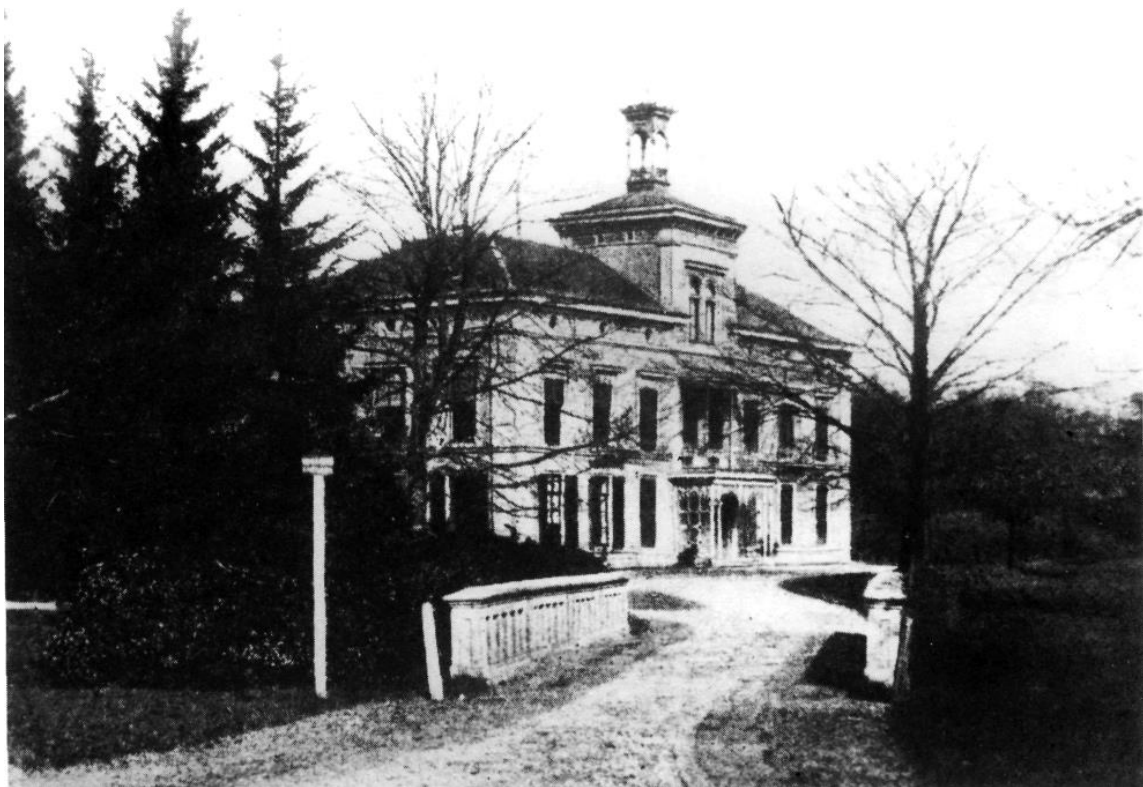
De lange lijst van bewoners die het Huis De Lathmer in de loop der eeuwen heeft gekend, is te omvangrijk om hier te vermelden.

Een enkele naam: in 1748 wordt Willem Herman van Broekhuijsen met De Lathmer beleend.

Hij trouwde met Mechteld Jacomina van Lynden.

Daarmee had hij in verschillend opzicht een goede vangst gedaan, want zij bracht het Kasteel De Leeuwenberg te Wilp als eigendom mee, in de reeds omvangrijke eigendommen van de reeds genoemde Van Broekhuijsen.

De Leeuwenberg grensde aan De Lathmer, het lag aan de andere kant van de tegenwoordige Molenallee.

De Lathmer 1899

Om dit feit te vereeuwigen, werden op de molen van Posterenk op de buitenmuur, hun familiewapens aangebracht.

Deze gedenksteen kunt u nu nog steeds op de molen zien.

Doordat de eigendommen van de Lathmer in vroegere tijden nog meer uitgebreid waren, behoorde ook de Posterenkse molen daartoe.

Een andere kleurrijke bewoner was de Amsterdamse bankier Gulian C. Crommelin.

Hij bewoonde het inmiddels tot een landhuis geslonken De Lathmer met een gezin van maar liefst 11 kinderen.

Hij had De Lathmer in 1849 gekocht.

Toen De Lathmer in 1911 geheel afbrandde, lieten de nabestaanden van de inmiddels overleden Crommelin ogenblikkelijk een nieuw, enigszins kasteelachtig huis bouwen, in neo-renaissance stijl (het huidige gebouw). Het wordt thans in 1989 gebruikt als opleidingscentrum voor het personeel van het instituut De Lathmer.

RONDWANDELING OVER HET LANDGOED DE LATHMER

Na deze dia-inleiding wandelde het gezelschap over dat gedeelte van De Lathmer, dat het oorspronkelijke karakter van het landgoed heeft behouden. Het betreft een opmerkelijk gedeelte van het in totaal 42 hectaren grote instituutsterrein.

De Lathmer na de brand van 1911

Los van het landhuis De Lathmer en de omringende sierlijke vijverpartijen - die helaas vanwege de droge zomer grotendeels droog stonden - bevat het terrein van het landgoed een indrukwekkend bomenbestand en een opmerkelijke vegetatie. Wie een en ander nog eens rustig in ogenschouw wil nemen, kan een ±4,5 kilometer wandelroute volgen, die onder andere door het landgoed is uitgezet.

Een door het Instituut voor Natuurbeschermingseducatie, afdeling Deventer uitgegeven boekwerkje over deze wandelroute, bevat de namen van maar liefst ± 65 verschillende soorten bomen en struiken, zoals moerascypres, Zuid Amerikaanse beuk, Japanse noteboom en Chinese jeneverbes.

En dan is er natuurlijk het huis De Lathmer zelf, dat een bezichtiging waard is, evenals het nabijgelegen poortgebouw. De bekende tuinarchitect Leonard Springer ontwierp de tuinen van De Lathmer in 1913.

BEZOEK AAN DE WILPERMOLEN TE POSTERENK

Na de rondleiding over De Lathmer werden de excursiedeelnemers in de gelegenheid gesteld, een bezoek te brengen aan de opengestelde Wilpermolen te Posterenk, aan de Molenallee. Historisch gezien een belangrijke molen. De Wilpermolen behoort dan ook tot de grootste en tevens oudste stenen stellingmolens van Oost-Nederland. Zoals bekend werd de molen in 1985 overgedragen aan de gemeente Voorst, die op haar beurt de exploitatie en het beheer van de uit 1736 daterende molen in handen gaf van de Stichting Behoud de Wilpermolen.

Door middel van enig klauterwerk via de steile trappen in het inwendige van de molen bereikte men de hoger gelegen zolders en de omloop, terwijl de wieken lustig draaiden in de wind. De meer technisch geïnteresseerden konden kennisnemen van de uitleg van de molenaar, onder andere over het groot onderhoud aan de molensteen.

*

Zoals reeds gememoreerd, werd de molen destijds gesticht op grond die behoorde bij de Lathmer, en behoorde de molen in eigendom toe aan de heer Van de Lathmer. De deelnemers konden op een geslaagde middag terugzien.

A.J. Fransen

LANG GELEDEN

Rond de jaarwisseling heeft men altijd de neiging om terug te blikken.

In vorige Kronijcken waren het nogal trieste verhalen. Ditmaal heeft de heer Co Hartgers ons een aantal trieste en minder trieste gegevens gestuurd uit het verleden.

Ten 1e op 22 mei 1890 is in Twello een kind van 21 maand verdronken in een ton karnemelk.

Ten 2e vierde mevrouw Klijn-Pennink, de weduwe van dokter Pennink haar 100ste verjaardag op 8 oktober 1890.

De waardige dame is in alle opzichten nog zeer kras.

Heel Twello vierde deze dag.

De heer D.M. Maaldrink (onderwijzer) bracht de jubilaresse hulde in enige toepasselijke dichtregelen.

Ten 3e, herfst 1891 te Voorst.

Een landbouwer verkocht dezer dagen een fruithandelaar de opbrengst van zijn boomgaard voor f 500,- (vruchten afleveren als ze rijp waren).

Ze zijn echter allemaal vernageld, er bleef zelfs geen blad aan de boom.

Ten 4e een ongeluk te Terwolde in 1891.

Zaterdagavond 28 september had de knecht van de weduwe Zuethoff het ongeluk bij het naar bed gaan van de zolder te vallen, waarna hij 3 uren later overleed.

Hij viel van een hoogte van ongeveer 3 meter.

Ten 5e ongeluk bij de schipbrug te Deventer op 9 maart 1892.

Zaterdagmiddag omstreeks half zes, wilde landbouwer J. v. Triest uit Terwolde met een wagen beladen met dennen, de Duimpoort uitrijden, om daarna naar huis te gaan.

Door het hellen der straat evenwel kwam de wagen tegen het paard, waardoor het dier zich angstig maakte en met een kleine draf de poort uitging met het gevolg, dat van T. en zijn paard in de IJssel stortten, terwijl de wagen tegen de "Wel-balken" bleef staan.

Door spoedige hulp werd de man dadelijk gered, het paard echter werd na ongeveer twintig minuten te hebben gezwommen, nabij de spoorbrug door twee mannen (met een roeiboort) behouden aan wal gebracht.

Ten 6e 20 maart 1896 levering aan 't leger.

Door het Ministerie van Oorlog is aan de firma Valk v. Spiegel alhier bij onderhandse aanbesteding de levering gegund van 5.000 kg gerookt inlands spek, voorzien van de stempel van de Slagersbond.

Voor de prijs van 46 ½ cent per kilogram.

Ten slotte nog een ongeluk uit september 1896.

Gisternamiddag sloeg een paard, gespannen voor een Tilbury op hol, nabij de Uitspanning "De Volle Hand".

Zonder koetsier reed het dier met woeste vaart op de Worp tegen een boom, waardoor het voertuig stuk sloeg.

Het paard ging alleen verder en kwam op de Schipbrug terecht, maar daar de afsluitboom stuk was en de brug was afgenomen, liep 't paard van de brug te water.

Het kwam op het slepende anker van het schip dat werd doorgelaten en is met 't tuig aan dat anker onder water vastgeraakt en verdronken.

De OUDHEIDKUNDIGE KRING VOORST wenst allen een

*****
*
* **Prettige Kerst** *
* **en een** *
* **Voorspoedig Nieuwjaar** *
*
*****

VERWIKKELINGEN ROND EEN 18E-EEUWS KERKELIJK

REGISTER

Deel 2

In het voorlaatste nummer van de Kronijck heb ik het een en ander verteld over de moeilijkheden die ontstonden door het achterhouden van een kerkelijk register door de maire van Wilp, Jan Kok.

Het verhaal was nog niet helemaal af; het slot ervan volgt hier. Het uitvoerige antwoord van de schout van Voorst aan de officier van justitie wordt kort daarna gevolgd door de opdracht ervoor te zorgen dat het bewuste register in het gemeentelijk archief terecht komt.

Everts schrijft Jan Kok aan het boek af te geven.

Maar wat blijkt?

Het is teruggestuurd naar de weduwe Wesselink, de vroegere "eigenaresse".

Wat Everts betreft begint het er verdacht veel op te lijken dat men het aan de belanghebbenden probeert te onthouden en dat terwijl het alleen het algemeen belang en geen enkel particulier belang kan dienen.

Hij laat dit aan Kok weten en stelt de officier op de hoogte van de problemen.

Het heeft er al toe geleid dat een trouwlustig paar hun huwelijk nog even moest uitstellen omdat het vereiste geboorte-extract niet kon worden overgelegd.

De officier van justitie geeft dan opdracht het boek in zijn naam op te vorderen en wel binnen veertien dagen.

Kok krijgt een brief op poten over het bewuste register"..... door welks terughouding en wegmaking gij u aan nalatigheid, zo niet aan een bij het strafwetboek speciaal genoteerd misdrijf hebt schuldig gemaakt".

Hij neemt de brief wel in ontvangst maar levert het boek niet in. Everts geeft dit door aan de officier.

Een kleine twee maanden later arriveert het register op het gemeentehuis te Twello via .... de officier van justitie.

Onderzoek in het Rijksarchief te Arnhem leverde geen gegevens op over een strafrechtelijke vervolging van de vroegere maire van Wilp, al lijkt dat er dus wel van gekomen te zijn.

Jan Kok was in 1811 maire van Wilp geworden.

Later kreeg hij de titel van schout.

Het lijkt er op dat hij verlies van zijn baan door de instelling van de gemeente Voorst in 1818 niet goed kon zetten.

Hij heeft zelfs aangestuurd op een zelfstandige gemeente Wilp.

Behalve als schout komen we hem later nog tegen als secretaris/ontvanger van de buitenpolder de Nijenkamp en Wilpse Klei.

Ook was hij lid van de Voorster gemeenteraad.

Een volgende keer zal ik eens wat meer over deze kleurrijke figuur vertellen.

J.A. de Ruiter.

UIT DE GESCHIEDENIS VAN DE DORPSKERK TE TWELLO

Deel 14

Bij placaat van 22 februari 1583 werd het onderzoek aangekondigd. In de aanhef spreekt het stuk van "examen" maar het is geen examen in onze zin.

Bedoeld is, wat verderop staat: "een Chritstlicke und fruntlicke communication, gespreck und onderreding".

Bij de voorbereiding werden de schouten ingeschakeld.

Zij moesten in hun ambt (rayon) de pastorieën langs gaan om de persoonlijk de oproep te overhandigen met een gedrukt stuk, bevattend een kort overzicht van de hervormde leer.

Ze kregen een paar weken tijd om het te bestuderen en te overwegen, waarna ze bij het onderzoek konden meedelen welke putnen ze accepteerden en tegen welke ze bedenkingen hadden.

Het onderzoek zou op een te bepalen dag te Arnhem of in een andere in de buurt gelegen stad plaatsvinden.

er was haast bij.

Op het platteland heerste al geruime tijd geestelijke verwarring. Sommige pastoors hielden vast aan de oude leer, anderen waren in onzekerheid geraakt.

Hier en daar werd zelf helemaal geen dienst meer gehouden, waardoor mensen in "woeste onwetendheid en heidendom geraakten".

Aldus aangespoord vervoegde schout Gaert van Mehen zich bij Jorrien Wyersz te Twello, bij Jacobus Verheyden te Terwolde, bij Ludophicus Pieck te Wilp en bij Israël Suavius te Voorst, aangenomen dat deze er toen nog woonde.

Is het onderzoek ook werkelijk gehouden? Het wordt nergens vermeld.

Een verslag is niet bewaard gebleven.

Wel is in het archief te Arnhem een lijst met namen aanwezig, die zeer waarschijnlijk de deelnemerslijst van het onderzoek is.

Daarop worden de pastoors van Twello, Wilp en Voorst als absent vermeld.

Wilden ze voor de heren in Arnhem geen rekenschap afleggen van hun leer en geloof? Of durfden ze de reis naar Arnhem niet aan vanwege de Oorlog?

Dreigend naderde vanuit het Z. de Spanjaard, naar weldra zou blijken dichterbij dan iemand vermoedde.

Op het bovengenoemde lijstje ontbreekt om onduidelijke redenen Terwolde en zijn pastoor.

Toch was Jacobus Verheyden te Arnhem geen onbekende.

Een jaar eerder was hij met het Hof op een niet al te prettige manier in aanraking gekomen.

Hij was er namelijk op betrapt in briefwisseling te staan met de vijand en hem ook geld te verschaffen.

Was hij een spion?

Om meer informatie van het los te krijgen had men hem op de pijnbank gelegd.

Het liep echter goed voor hem af.

Je zou in zo'n geval als straf op z'n minst verbanning verwachten, maar het Hof liet genade voor recht gelden en sprak een opmerkelijk mild vonnis uit.

Hij werd in vrijheid gesteld en wel onder de volgende voorwaarden:

---

1. hij moest zijn pastorie en dienst te Terwolde verlaten, totdat hij tot de reformatie was overgegaan en daarin zó geoefend zou zijn, dat hij in Terwolde of opeen andere plaats de gemeente in de nieuwe leer zou kunnen onderrichten;
2. hij moest zijn dienstmaagd, Liesbet Hermansdochter, met wie hij in het geheim getrouwd was, openlijk voor de gemeente huwen;
3. hij moest 30 gulden boete betalen en ook de kosten van zijn gevangenschap;
4. hij moest een aantal personen als borg stellen, dat hij ten allen tijde na oproeping weer voor het Hof zou verschijnen;
5. en dat hij nooit iets tegen de Verenigde Provinciën zou ondernemen maar zich als een goed onderdaan zou gedragen.

De datum van de uitspraak: 8 maart 1582.

Uit dit milde vonnis blijken twee dingen:

1. Jacob Verheyden werd niet als een gevaarlijk man beschouwd.
2. Het hof was in die tijd zo ernstig om predikanten verlegen, dat het met iemand als Verheyden in zee wilde gaan.

Het trok wel een zware wissel op de bereidheid van deze pastoor om tot de hervorming over te gaan.

In feite was hij er niet toe bereid. Hij zal dan ook helemaal geen behoefte gehad hebben aan een gesprek te Arnhem over zijn leer en geloof.

Wat meer zegt: nog in 1583 bediende hij in het openbaar de mis en een jaar later aanvaardde hij in het geheim een vicarie te Deventer.

Wij zullen deze man, die nimmer klare wijn schonk, later nog eens tegenkomen.

Op het meergemelde lijstje uit 1583 komt ook Nijbroek voor, dat in die tijd een zelfstandig richterampt was.

Bij het onderzoek was echter niet zijn oude pastoor aanwezig maar ene Petrus Harritius.

Pastoor Reinier van Keppel was mogelijk vertrokken.

De nieuwe man wordt minister genoemd, de gebruikelijke aanduiding voor predikant: dienaar van het goddelijke woord.

Mogelijk was hij van elders en had hij bij het Hof zijn diensten aangeboden en was hij naar Nijbroek gezonden.

In ieder geval was Nijbroek de eerste plaats in deze omgeving, waar de hervorming vaste vorm kreeg.

Ook Keerde en Epe kunnen in dit verband genoemd worden.

Het werk van de hervorming zette zich in deze streek echter niet door. Het ging zelfs geheel teniet. Dit kwam door de oorlog en zijn gevolgen.

Op 22 september 1583 werd Zutphen bij verrassing door de Spanjaarden ingenomen.

Voor de Veluwe was het een ramp. Zij lag nu voor de vijand open. Regelmatig vertoonde hij zich hier, intimideerde de bevolking, eiste zijn deel op van wat er groeide op de akkers en graasde op de weiden. Wie weigerde, diens huis en hof werden in de as gelegd. Om dat te voorkomen betaalde men brandschatting, die weldra een regelmatige contributie van dorp of ambt aan de vijand werd, waarvan de hoogte via een akkoord met hem tot stand kwam. Een sleutelrol hierin speelde de schout, waarbij een pastoor soms de contacten legde.

Omdat de bevolking echter voor haar deel ook de kosten van het eigen, staatse leger (dat overigens hun veiligheid niet kon garanderen) werd aangeslagen, had zij het gevoel van twee kanten "gepakt" te worden. Om wanhopig van te worden. Af en toe was deze streek ook oorlogstoneel. Vooral kastelen als Nijenbeek, ter Horst (in Loenen) en Eerbeek speelden daarin een rol. Wie in zo'n versterkt huis een bezetting had, beheerste de omgeving. Ook kasteel Duistervoorde betaalde zijn tol. Begin februari 1584 viel de vijand onverhoeds het kasteel binnen, plunderde het uit en verdween weer. Het feit, dat de eigenaar, Mr. Peter van Appeltorn, die in deze jaren in Zutphen woonde, een zeer spaansgezind edelman was, maakte voor de soldaten kennelijk geen verschil. Het ging hun om buit.

De Kerk te Oene

In de loop van 1584 trok de bevolking weg naar de naburige steden. Er was voor hen geen bestaansmogelijkheid meer. Dorpen raakten ontvolkt, akkers bleven braak liggen, praktisch geen vee meer te zien: een desolaat landschap. Vanuit Twello en omgeving zocht men zijn toevlucht in Deventer. Deze stad was op zo'n toevloed niet voorbereid. Lang niet allen vonden huisvesting. Velen bivakkeerden in de open lucht, tussen de beide stadsmuren, beschutting zoekend in de muurnissen, nog te zien in de huidige "Achter stadsmuren". Toen de winter naderde bood de Magistraat hun onderdak aan in de Broederkerk. Wie niets had, werd van eten voorzien. Als tegenprestatie moesten de mannen meewerken aan het versterken van de vestingwerken van de stad.

Onder de uitgewekenen was ook de molenaar van Duistervoorde, Henrick Derrixs. Hij was zonder werk gekomen, niet alleen doordat de aanvoer van koren bij zijn molen tot stilstand was gekomen maar ook vanwege het bevel van de stadhouder aan alle molenaars om hun molen onklaar te maken door stenen en spullen eruit weg te nemen. De vijand mocht nergens gelegenheid vinden zijn geroofde koren te laten malen. Henrick de Muller was in Deventer enerzijds een gewaardeerde gast vanwege zijn deskundigheid als molenaar. Hij werd door de stadstimmermeester afgevaardigd om in Holland twee molenstenen ten behoeve van de stadsmolens te kopen. Ook was hij ee man van enig aanzien. Hem werd door de Magistraat een paspoort toegestaan om naar Zutphen te reizen om daar over de oorlogsbelasting van het kerspel (Twello) met de vijand tot een vergelijk te komen. Anderzijds vertrouwde men hem niet helemaal.

Zo bleek, dat hij zonder toestemming van de Magistraat brieven wisselde met de in Zutphen woonachtige Peter van Appeltorn en zijn vrouw, heer en mevrouw van Duistervoorde, ook zijn heer, want de molen van Duistervoorde hoorde van ouds bij het kasteel. Wat stond er in de brieven van die spaansgezinde edelman? En toen hij bij vrachtinvoer uit Zutphen zich helemaal niet hield aan de importbepalingen, werd hij gewaarschuwd zich aan de regels te houden of anders de stad te verlaten.

Onder de gevluchten uit Twello was ook pastoor Jorrien Weyers. Daar is wel geen exact bericht over maar wel een aanwijzing. Door de oorlogsomstandigheden zat de man praktisch zonder inkomsten. Die bestonden namelijk grotendeels uit opbrengsten van land. Een kanunnik, Wilhelmus a Graes, 'bood hem nu de helpende hand.

In de St. Lebiuskerk was namelijk aan het altaar van St. Laurentius een vicarisplaats vacant geworden.

Nu was die kerk al 4 jaar gesloten en de altaren beroofd. Elke dienst was verboden.

Maar het kapittel wilde, in afwachting van betere tijden, toch elke openvallende plaats aanvullen.

Graes, die rechtens de beurt had van voordracht, noemde Georgius (aldus zijn latijnse naam) Wijher.

Maar wat gebeurde? Het kapittel nam de voordracht niet over.

Het leek de heren minder raadzaam Georgios tot genoemde vicarie toe te laten.

Heel graag zouden we willen

weten: Waarom niet?

Wat waren de redenen?

We kunnen slechts gissen.

Was de man niet katholiek genoeg? Was hij besmet met hervormde ideeën?

In elk geval liep hij de inkomsten van de vicarie, die hij zo goed had kunnen gebruiken mis.

In zijn plaats werd toen de eerdergenoemde Jacobus Verheyden benoemd (zie onder 3).

Het bovenstaande vond plaats op 13 oktober 1584.

Nadien komen we de naam Jorrien Weyers niet meer tegen.

Wanneer na de val van Deventer in 1591 de reformatie in Twello weer aangevat en er een predikant gezocht wordt, wordt de naam

---

van de oude pastoor in 't geheel niet meer genoemd.

Hij moet tussen 1584 en 1591 overleden zijn.

De hypothese, dat hij in de Twellose kerk begraven zou zijn en dat op het praktisch onleesbare opschrift van de memoriesteen in de kerk zijn naam te lezen staat, lijkt mij onwaarschijnlijk.

Het was er toen de tijd niet naar een kunstwerk in de kerk aan te brengen. Bovendien wijst de stijl ervan eerder naar de jaren rond 1530.

Tenslotte, ter afronding van dit deel, nog een en ander over de pastoor van Wilp in die jaren, Ludolphus Pieck.

Begin januari 1586 werd aan de stadhouder van Gelderland, graaf van Nieuwenaar, gemeld, dat in Zutphen een pastoor, die van Wilp, zich op verdachte wijze had opgehouden.

Hij was het kwartier van de vijand (Zutphen was toen in Spaanse handen) binnengegaan en had zich onderhouden met de commandant.

Het vermoeden was gerezen, en dit vermoeden werd een gerucht, dat de pastoor erop uit was de vijand steden, in de eerste plaats wel Deventer, in handen te spelen.

Dit vermoeden was versterkt door het feit, dat het gesprek in een vreemde taal, namelijk in het Italiaans gevoerd was.

Kennelijk was het besprokene niet voor andere oren bestemd.

Deventer werd gewaarschuwd.

Onmiddellijk zond het stadsbestuur een aantal schutters onder aanvoering van hopman ter Aeffzen naar het huis van de pastoor om hem en zijn huishoudster te arresteren.

Het ging daarbij niet zachtzinnig toe, wat misschien te maken had met het feit, dat ter Aeffzen een man van uitgesproken gereformeerde signatuur was. Hij werd er later nog op aangesproken, maar van alle blaam gezuiverd.

De pastoor werd op de Duinpoort gevangen gezet.

Graaf van Nieuwenaar liet weten, dat hij de gevangene graag in Arnhem had, om hem daar aan de tand te voelen (examinieren).

Het stadsbestuur voelde hier echter niets voor, hoewel Pieck een gelders onderdaan was, die vanwege de oorlog slechts tijdelijk in Deventer woonde.

Misschien claimde de Magistraat de jurisdictie over de pastoor van Wilp.

Zoals deze vóór de reformatie viel onder de rechtsmacht van het Deventer kapittel, zo nu onder die van de stad, die in de rechten van het kapittel getreden was.

De stadhouder zond nu twee raadsheren naar Deventer om zich van de zaak Ludolph Pieck op de hoogte te stellen.

Op 9 maart rapporteerden zij aan hun superieur, dat de pastoor "in den principal punct darumb hê gefenglich eingetogen, niet schuldig befunden" was.

Het voornaamste punt, waarom hij gevangen gezet was, landverraad, was vervallen.

Maar een ander punt was hem wel aan te rekenen.

Wat was het geval?

Pieck was naar Zutphen gegaan om voor zijn dorp met de vijand over brandschatting te spreken.

Waarschijnlijk had schout van Mehen hem verzocht als tussenpersoon op te treden.

Volgens de pastoor ging het om een bedrag van tweehonderd gulden, maar volgens informatie van de raadsheren was het driehonderd gulden (over het verschil vroegen ze later de schout om inlichtingen).

Nu hadden stadhouder en Hof strikt verboden de vijand brand-schatting of contributie te betalen. Zo'n situatie was er in de Oost-Veluwe; maar dan mocht het niet gebeuren zonder medeweten en goedkeuring van de stadhouder, maar in dit geval was deze er buiten gelaten.

De pastoor nam wel risico's.

Als rooms geestelijke altijd al bij de calvinisten van onvaderlandslievendheid, verdacht moesten zijn contacten met de vijand, van hoe goede bedoeling ook, de verdenking wel voedsel geven. Zijn collega uit Terwolde, die op hetzelfde terrein actief was, kwam later dit jaar in hetzelfde lastige parket.

Hoe liep het met Pieck af? Na een maand werd hij onder borgtocht vrijgelaten.

Onder de vijf personen, die voor hem instonden, dat hij de stad niet zou verlaten maar zich ter beschikking van het gerecht zou houden, waren schout Gaert van Mehen, de rekenmeester van Veluwe Johan Bentinck en Peter van Appeltorn van de Poll.

Tot een rechtzaak is het waarschijnlijk niet gekomen.

Wel is in het liber attestatum van Deventer een goed getuigenis over hem te vinden (d.d. 14 mei 1586) gegeven door zijn bureu.

Zij verklaren, dat de pastoor al twee jaar lang in hun buurt woonde en zich steeds "burgerlich und naberlich" gedragen heeft en de burgerlijke lasten, hem opgelegd, mede gedragen heeft.

Ook getuigen zij, dat zij in al die tijd hem nooit langer dan twee, hooguit drie dagen gemist hebben.

Deze verklaring kennelijk te maken met de hoofdbeschuldiging van verraad.

Een spion of verrader zou vaker en langduriger van huis geweest zijn.

Een paar jaar later, in 1592 duikt Ludolphus Pieck weer op, nu als pastoor te Epe.

Opgeroepen door de classis nerder-Veluwe voor "examen" en gesprek, verschijnt hij te Harderwijk.

Hij verklaart de voorgelegde punten inzake de leer te aanvaarden op twee na.

Een jaar later verklaart hij zich geheel akkoord.

Vier jaar later herroept hij dit weer.

De classis verzoekt nu het Hof hem af te zetten maar dit gaat er niet op in.

Er moet een nieuw "examen" komen, maar voor het zo ver komt is 'Pieck vertrokken.

In 1599 wordt hij op zijn oude dag nog dominee in het Overijs-selse Goor, nadat hij de Deventer kerkeraad beloofd heeft het "H. Evangelij reyn ende suyver" te prediken.

Hij werkt er nog circa twee jaar.

Al met al een bewogen leven.

D. Lekkerkerker.

Bijlage II

Transscriptie van bijgaande brief van het Hof
te Arnhem d.d. 20 maart 1581

(Aen) de
Patoren van
Wilp
Twello
Terwolde
Nijbroeck
Oenen
Epe
Heerde
Apeldoorn

Erbare vnnnd fromer goede frundt. Vns wert
durch einige officieren der Landschap vann
Averlssel tho erkennen gegeven dat
(zie noot 1).

Wy verstaan dat ghij alnoch den Ingesetenen
huijsluijden van N in die alde miszbruicken
van Missen antho hoeren, van biechten und
andere menschen Insttinghen onderrichtende vnd
lerende sydt, dairaver dan oick ene goede an-
tall van Averlsselschen Vnderdanen om die
vurs.

Miszbruicken t excerceren dachelix by U komen.
So dan tselve niet allene by vns dan oick veel
anderen langer niet tho lyden staet .....
willen wy u hiermit ernstlick vermaent hebben,
dat ghy niet allene einigen Wthemischen tot
alsulcke miszbruicken vnd Papistische ceremo-
niën vnd exercitie ..... komen. Dan oick dat
ghy u hinferder enthalt glicke exercitie vnd
miszbruicken thoe N thexerceren .....
(zie noot 2)..... tho besorgen, dat u durch
einigen dair ..... last angedaen muchte
werden, So dat ..... thot eine getrouwe
waerschouwinghe solde dienen. Vnd wy befelhen
U ..... Gesch(reven) Arnhem XX Martij XV c
LXXXI.

noot 1.

De beginzin is in het orgineel doorgestreep
maar verstrekt ons waardevolle informatie.

noot 2.

Na het woord "thexerceren" is de beschadigde
brief door aanvullingen waarschijnlijk zó te
reconstrueren:

"Anders staet tho besorgen, dat u durch eini-
gen dairwege overlast angedaen muchte werden,
So dat u dese (brief) thot eine getrouwe
waerschouwinghe solde dienen. Vnd wy beselhen
U hiermit dem Almechtigen".

noot 3.

Deze brief is een concept, dat als model dien-
de voor de acht brieven.

De plaatsnaam werd pas in het officiële
schrijven ingevuld.

In het concept staat op die plaats een N.

Bronnen en literatuur

- Bij 1. R.A. Arnhem.
Brieven van het Hof aan en van het kwartier Veluwe.
Inventaris nummer 995. Regesten 4634 en 4650.
Archief Aartsbisdom Utrecht deel XVIII bl 428 (Olst),
deel LIX bl 1 e.v. (Deventer).
- Bij 2. W. van Loon.
Groot Gelders Placaatboek deel I kolom 22-23, deel II
bl 11.
Bijdr. en Meded. Gelre deel 15 bl 34 (over het examen van
de pastoors).
- Bij 3. R.A. Arnhem.
Hof. Criminele Sententies.
Datum: 8 maart 1582.
- Bij 4. R.A. Arnhem.
Brieven van het Hof aan en van het Kwartier Veluwe.
Inventaris nummer 997. Regesten 5102, 5149, 5196 (over
contributie aan de vijand).
Oud-Archief Arnhem.
Inventaris bl. 374 (over Duistervoorde en andere kas-
telen).
Gemeente-archief Deventer.
Regesten raadsresoluties 1584-1587 (gevluchten in Deven-
ter).
C.M. Hogenstijn.
De Broederenkerk bl 66 (gevluchten in Deventer).
Archief Aartsbisdom Utrecht deel,35 bl. 404 (over Jorrien
Weyers).
Aantekeningen van pastoor Hooyman te Duistervoorde (1904)
(over Jorrien Weyers)
- Bij 5. R.A. Arnhem.
Hof. Inventaris nummer 1311 (over de pastoor van Wilp).
Gemeente-archief Deventer.
a. Regesten raadsresoluties in de periode januari 1586 -
juni 1586.
b. Liber attestatum.
Op datum 14 mei 1586.
P.H.A.M. Abels.
De broederen van Twenthe bl. 118.

GASTHUIZEN EN HUN INVLOED IN STAD EN STREEK

Drukbezochte lezing in Terwolde

Op dinsdag 31 oktober 1989 hield de heer C.M. Hogenstijn uit Deventer voor onze Oudheidkundige Kring een lezing met dia's over de oude Deventer Gasthuizen en hun Landerijen.

De zaal in Café-Restaurant "Dorpszicht" in Terwolde was met de circa 80 aanwezigen geheel gevuld toen voorzitter G. Panhuis de avond opende.

De heer Panhuis memoreerde in zijn openingswoord allereerst de verschillende activiteiten die binnen de Oudheidkundige Kring plaatsvinden, zoals het project veldnamenonderzoek en het foto-project, waarbij getracht wordt om in de verschillende kernen van de gemeente Voorst te komen tot expositie van foto's uit vroegere tijden.

Ook de bescherming van het gevarieerde monumentenbezit van de gemeente Voorst gaat de Oudheidkundige Kring ter harte.

Diverse leden van onze vereniging dragen daar een steen(tje) aan bij, ieder op zijn of haar eigen wijze.

Al deze activiteiten resulteren onder meer ook in toestroom van nieuwe leden.

Vervolgens kreeg inleider Hogensteijn het woord, bijgestaan door de heer Sevenster met dia's.

HET ONTSTAAN VAN GASTHUIZEN

De tegenwoordige Stichting Deventer Ziekenhuizen, de Stichting Verenigde Gestichten en ook de Stichting IJssellandschap zijn de verre "nazaten" van de vroegere Deventer gasthuizen die ooit zijn ontstaan in de middeleeuwen.

Gasthuizen waren in vroegere tijden openbare of particuliere instellingen van liefdadigheid ter verpleging van behoeftige zieken of bejaarden.

Oorspronkelijk boden de gasthuizen tijdelijk onderdak aan arme reizigers en kloosterlingen.

De oorsprong van deze middeleeuwse hospitalen lag in de beoefening van de Christelijke caritas als één van de drie hoofdtaken van de kerk: verkondiging, het houden van eredienst en de beoefening van de caritas.

Nadat ons land gekerstend was, ontstonden in de abdijen weldra gastruimten.

Tegenwoordig kan men in de omgeving van Deventer nog een abdijs aantreffen: Abdijs Sion.

De caritas werd daarna al spoedig van de toch wel geïsoleerd liggende abdijen overgebracht naar de steden, in de middeleeuwen. Omdat in die tijd Deventer behoorde tot de belangrijkste steden van ons land, was het niet verwonderlijk dat daar al spoedig een uitgebreid net van gasthuizen ontstond.

Eén van de oudste gasthuizen was het Heilige - Geest Gasthuis of Grote Gasthuis dat reeds in 1267 wordt genoemd.

Het lag nabij de Brink, hoek Grote Overstraat, nabij de Waag. Andere gasthuizen, het Grote en Voorster gasthuis, het Sint Geertruidengasthuis, het Sint Elisabethsgasthuis, het Armgart Swartjeshuis en nog een aantal andere.

Het Sint Jurriën Gasthuis had in de middeleeuwen een heel aparte taak, namelijk de verzorging van melaatsen, ook wel leprozen genoemd.

Vanwege het sterk besmettelijke karakter van deze ziekte werd dit gasthuis buiten de vesting aan de stadsgrens nabij de Snipperling ondergebracht.

Zoals reeds vermeld, hadden de middeleeuwse gasthuizen aanvankelijk onder meer een functie op het gebied van het tijdelijk onder dak bieden, namelijk aan zwervende bevolkingsgroepen, die in die tijd een aanmerkelijk deel van de bevolking uitmaakten.

In oude stukken worden onder meer genoemd:
door de vele oorlogen van alles beroofde boeren, zwervende kwakzalvers, tandtrekkers, wonderdoeners, beroepsbedelaars berenleiders, liedjeszangers, waarzeggers, uitgetreden kloosterlingen, pelgrims, enzevoort, kortom een bont en rijk geschokeerd gezelschap.
Al te asociale elementen worden echter geweerd, zoals: landlopers, hanswordten, schooiers en hoeren.

Het Holt

De gasthuizen deden ook aan andere vormen van liefdadigheid, zoals uitdelingen van brood en boter.

Het Heilige-Geest - Gasthuis deed dat bijvoorbeeld tijdens negen zogenaamde verspindingen, onder andere op "beloken Pasen" (eerste zondag na pasen), St. Pancratius (12 mei), St. Nicolaas (6 december) en op "Maria onbevlekt ontvangen" (8 december).

DE.BEZITTINGEN VAN DE GASTHUIZEN

In de beginperiode werden allerlei middelen aangewend om de gasthuizen in financieel opzicht draaiende te houden. Schenkingen, legaten, erfstellingen en collecte-opbrengsten werden dan ook met graagte geaccepteerd. Hun vermogen belegden de gasthuizen binnen, maar vooral ook buiten de stad Deventer, namelijk in boerderijen, land en bossen.

In de achttiende eeuw stichtten sommige gasthuizen hoven op erfpachtbasis, vlak buiten de vestingwerken.

Het landelijk bezit gaf de gasthuizen verantwoordelijkheden en invloed tot ver buiten Deventer.

Vooraf in de tijd dat de gasthuizen zelf boerderijen exploiteerden, maar ook daarna, waren zij intensief betrokken bij het leven op het platteland, zoals in de gemeente Voorst.

De Liefdink

In latere tijden, zoals in de 19e en de 20e eeuw, werden de gemeentebesturen van Deventer en de omliggende plaatsen ten behoeve van de uitbreiding van de bebouwde kommen, genoodzaakt om steeds meer grond aan te kopen.

Vaak kwamen ze dan terecht bij de Gestichten - de opvolgers van de vroegere gasthuizen - die immers over grote oppervlakten grond beschikten.

Zo zijn grote delen van het huidige Deventer op de voormalige bezittingen van de gasthuizen gebouwd.

DE HOOGENKAMP, EEN VERDWENEN GASTHUISBEZITTING IN TWELLO

De zojuist geschetste ontwikkeling vond eveneens in en rondom Twello plaats.

Zo werd in 1932 grond van de gasthuizen verkocht voor woningbouw te Duistervoorde.

Een andere belangrijke gasthuisbezitting was de Hoogenkamp. Zoals de naam reeds aangeeft betrof dit hoger gelegen gronden, zich uitstrekkend vanaf het tegenwoordige politiebureau aan de H.W. Iordensweg richting IJsbaanweg.

Op deze kamp lag de vroegere boerderij de Badijk, die in 1927 gedeeltelijk en in 1961 geheel werd verkocht voor woningbouw rond de Binnenweg.

Daarvóór had de gemeente Voorst in het midden van de 19e eeuw reeds een deel van de gasthuisbezitting aangekocht om er het gemeentehuis op te bouwen, het tegenwoordige politiebureau. Wie tegenwoordig in dit gebied rondwandelt, kan nog een merkwaardigheid tegenkomen, daterend uit de periode van de gasthuisbezitting.

Afgebroken boerderij Badijk of Badinck

Vlak bij het bejaardencentrum Het Grotenhuis staat een vijftal bomen op een rij, in de volksmond "de vijf regenten" genoemd. Deze vijf bomen stonden op het erf van de gasthuisboerderij de Badijk en de benaming "de vijf regenten" doelt op het voormalige gasthuisbestuur.

Deze boomgroepen kwamen op meerdere gasthuisbezittingen voor.

Ook de boerderij "de Grote Beurze" te Terwolde dateert uit de gasthuisperiode.

De benaming "lanterkamer" of "landheerskamer" herinnert eveneens aan de bestuursperiode van de gasthuizen over diverse boerderijen rondom Deventer.

De heer Hogenstijn besloot zijn lezing door te wijzen op het belang van het milieu, nu en in de toekomst, met betrekking tot de instandhouding van de huidige gasthuisbezittingen, die als het ware een groene gordel rondom Deventer vormen.

VRAGEN NAAR AANLEIDING VAN DE LEZING

Na de lezing kregen de aanwezigen de gelegenheid om te reageren. Dit leidde tot een levendige discussie over een aantal van de lezing afgeleide onderwerpen:

Provisoren.

Dit waren personen die aan het hoofd stonden van de middeleeuwse gasthuizen.

De herkomst van de aanduiding "provisor" heeft te maken met de oorspronkelijke kerkelijke achtergrond van de gasthuizen.

Een provisor was een geestelijke, verbonden aan een klooster, tijdelijk belast met een bepaalde zaak.

Het lijkt aannemelijk, dat het woord "provisorisch" (tijdelijk) hiervan is afgeleid.

Gasthuisbezit in Voorst.

Naast de Deventer gasthuizen die hun bezittingen vooral, voor wat de gemeente Voorst betreft, in en rondom Twello, Wilp en Terwolde hadden, bezaten de gasthuizen in Zutphen ook landerijen nabij het dorp Voorst.

Zelfs de gasthuizen in Arnhem hadden enkele bezittingen in de gemeente Voorst, zo bleek uit de discussie.

Gasthuisbezitting "De Hombraak" nabij Teuge.

Een oude gasthuisboerderij van het Deventer Grote en Voorster Gasthuis.

De wat vreemde naam is van Saksische afkomst.

"Hom" is afgeleid van "ham" en komt in meer plaats- en boerderij-namen voor.

Het betekent: stuk land, dat door een watergang is afgepaald of omgeven.

"Brake" is afgeleid van braakliggende grond.

De bezoekers van de lezing konden op een leerzame avond terugzien.

A.J. Fransen

VERANTWOORDING VAN DE FOTO'S

Bladzijde	4, 21, 22, 23	Archief Gemeente Voorst
Bladzijde	14	Archief Gemeente Epe
Bladzijde	7, 8	Particulier bezit